

בס"ד, כ"ג חשוון התשפ"ו

זבחים ס"א – מחלוקת על סוג המזבח בשילה והסיבות להרחבת המזבח בבית שני

שאלות:

1. מתי החליפו את המזבח של משה במזבח אחר, ומה קרה לאש שירדה אליו מהשמים?

מחלוקת: האם מזבח שילה היה של אבנים או נחושת?

הגמרא דנה בסוג המזבח שהיה במשכן שילה.

○ **דעת רב הונא:** רב הונא בשם רב אומר שמזבח שילה היה של אבנים, ולא מזבח הנחושת הנייד של משה. הוא לומד את זה מדרשה של **רבי אליעזר בן יעקב** על כך שהמילה "אבנים" מוזכרת שלוש פעמים בתורה ("אם מזבח אבנים", "אבנים שלמות תבנה", "מזבח אבנים... לא תניף עליהם ברזל"), לרמז על שלושה מזבחות אבן: שילה, נוב וגבעון, ובית עולמים.

○ **קושיית רב אחא בר אמי:** הוא מקשה ממסורת שאומרת שהאש שירדה מהשמיים על מזבח הנחושת בימי משה, לא הסתלקה ממנו עד ימי שלמה (שאז עברה למזבח האבנים שלו), ומשם לא הסתלקה עד שבא מנשה וסילק אותה. אם ככה, איך ייתכן שהחליפו את מזבח הנחושת במזבח אבנים בשילה, הרי האש היתה עליו עד שלמה המלך?

○ תירוצים לקושייה:

1. **הסבר ראשון:** רב הונא סובר **כרבי נתן**, שאמר שמזבח שילה היה מזבח הנחושת המקורי, אבל הוא היה חלול ומילאו אותו באבנים.

2. **הסבר שני (רב נחמן בר יצחק):** המונח "לא נסתלקה" לא פירושו שהאש לא עברה למזבח האבנים, אלא שהיא "לא נסתלקה לבטלה". גם אחרי שהוקם מזבח האבנים, נשארה אש במזבח הנחושת (שעמד לצדו), והייתה "מסייעת" – או שהייתה שולחת ניצוצות ("שביבא"), או שהייתה מתארכת ("אושפיזא") פעם כאן ופעם כאן.

2. האם ניסוך המים והיין נכנס ממש לתוך המזבח?

הרחבת המזבח בימי בית שני

הגמרא דנה במשנה ממסכת מידות, שמתארת את הרחבת המזבח על ידי עולי הגולה.

○ **המשנה:** "הוסיפו עליו ד' אמות מן הדרום וד' אמות מן המערב, כמין גמא" (כמו האות 'ך' סופית שלנו). כתוצאה מכך, בסיס המזבח גדל מ-28x28 אמות ל-32x32, ומקום המערכה גדל מ-20x20 אמות ל-24x24.

○ **הסבר ראשון (רב יוסף):** הסיבה להרחבה הייתה שהמזבח "לא הספיק".

▪ **קושיית אביי:** איך ייתכן שבבית ראשון, עם קהל גדול יותר, המזבח הספיק, ובבית שני, עם קהל קטן יותר, הוא לא הספיק?

▪ **תשובת רב יוסף:** בבית ראשון "אש של שמים מסייעת", ולכן הקורבנות נשרפו יותר מהר.

- **הסבר שני (בר קפרא):** הסיבה להרחבה לא הייתה הגדלת מקום המערכה, אלא הכללת ה"שיתין" (הנקבים לניסוך היין והמים) בתוך גוף המזבח ולא בור מבחוץ.
- בהתחלה הם סברו ש"מזבח אדמה" פירושו מזבח אטום לחלוטין מלא באדמה. ובסוף הבינו ש"שתיה כאכילה" – כמו שה"אכילה" (האימורים) נעשית על המזבח, ככה גם ה"שתיה" (הנסכים) צריכים להיבלע בתוך המזבח עצמו, ולא לזרום בבור שלצדו. לכן הם הרחיבו את המזבח ובנו בתוכו את מערכת הניקוז של השיתין.
- **הגמרא שואלת:** אם ככה, מה פירוש "מזבח אדמה" אם הוא לא מלא באדמה? **ועונה:** הכוונה היא שהוא צריך להיות מחובר לאדמה, ולא בנוי על גבי קשתות או מחילות. הגמרא תמשיך לדון בנושא הזה בדף הבא.